وەرگێرانی : عطا فائق عثمان
زانکۆی موصل / کولیژی ئەدەبیات

مۆسیقارێکی جیهانیو ئۆپێرا

جۆزیف فێردی

جۆزیف فێردی بە مەزنترین دانەری موسیقای رۆمانسی دادەنرێت ، لە دانانی ...ۆگەری گۆرانیدا تایبەت مەندێتی وەرگرتووە . هەمیشە ئەو چیرۆكو رۆمانو شانۆگەرییانەی هەڵدەبژارد کە نووسەرانی بە ناوبانگ دەیان نووسین .

فیردی لە گوندێکی بچکۆلانەی لادێکانی ئیتالیا بە ناوی (لارونسولیە) لە ساڵی ١٨١٣دا لە ئامێزی خێزانێکی جوتیاری هەژاردا چاوی بە دنیا هەڵهێناوە . لەوکاتەدا وولایەتەکانی ئیتالیا لە ژێر دەسەلاتی ناپلیۆن پۆناپارتی فەرەنسەدابوون ، لەبەر ئەوە هەر لە سالانی منداڵیەوە هەستێکی تەواوی شۆرشگێری باڵی بە سەردا کێشابەو . لە بوارێك دەگەرا هەتا ئەوەی لە ناخیدابوو ئاشکرای بکات . هەر لە سەرەتاوە بەهرەی مۆسیقای تیا دیاربوو ، لەبەر خراپی باری دارایی ناچاربوو بارێك لە گوندەکەی خۆیدا بکاتەوە بۆ بەدەست هێنانی پاروی ژیانیو بەردەوام بوونیشی لە فێربوونی زانستە مۆسیقیەکاندا . لە نێوان سالانی سیازدەو هەژدەی تەمەنیدا پێش ئەوەی لە شاری (میلانۆ) جێگیربێت زۆربەی دانراوە مۆسیقیەکانی نووسی ، ئەم دانراوانەش بریتی بوون لە سروودی نیشتمانیو پارچە مۆسیقای ئامێرە هەواییەکانو مۆسیقای ئۆرکسترالیو ئاینیو هەندێ دیمەنی کورتی شانۆیی کە لە ماڵی ناسیارو مامۆستاکانیدا پێشکەشی کردوون . فیردی بازرگانی دەولەمەندی (خەمر) بارتیسی دەناسیێ ئەویش دەستی یارمەتی بۆ درێژ دەکاتو دەرگای ماڵەکەی بۆ دەخاتە سەرپشت . فیردی دەگوازێتەوە ماڵی هاوریێکەی لەوی ناسیاری لەگەلێ مارگریتی کچیدا پەیدا دەکاتو دڵە تینووەکەی بۆ سۆزو خۆشەویستی بۆ یەکەم جار دەست بەلێدان دەکات . فیردی لە قۆناغی دواناوەندی خوێندنیدا قوتابیەکی زیرەكو شەرمنبووە . هەتا یەکێك لە مامۆستاکانی دەیەوێت بینێرێتە دێر بۆ ئەوەی ببێتە (راهب) . بەلام بارتیسی دژی ئەوە دەوەستێت . لە ساڵی ١٨٣٦دا فیردی بەشداری پێشبرکێیەکی بەربلاوی مۆسیقای کردو سەرکەوتنێکی چاکی تیا بەدەست هێنا تاوای لیکرد بچێتە ریزی کۆمەڵەی مۆسیقا دانەرانەوە . هەروەها لە هەمان سالدا کچی بارتیسی هاوریێی خواستو شەش گۆرانی ئۆپێرایەکی تۆمارکرد ئەو ئۆپیرایەش یەکەمین ئۆپیرایبوو ناونرا (ئۆبرتۆ) . لە ساڵی ١٨٤٢دا ئوپیرای (نەبوخوزنەسەر) لە سەر شانۆی (یانەی ئۆپیرای ئیسکالا)ی ئیتالیا تەواو نیشاندراو ناوبانگێکی جیهانی بۆ فیردی دروستکرد بە پێشوازیکردنی جەماوەر بۆ بینینی هەر لەو کاتەشدا گەلی ئیتالیا لە ژێر زەبرو زۆرو ستەمدا دەیان نالاند هەرچۆن لە چیرۆکی پاشای بابلو رۆژانی دیلکردنیەوە بیری ئۆپیراکە هاتبوو . فیردی بەم ئۆپیرایەو بە ئاوازو ئیقاعە بە جۆشو شۆرشگێرەکەی کە توانایەکی بێسنووری هەبوو توانی گوزارشتی تەواوی ئەو زۆرو ستەمە بکات ، ناوبانگی فیردی جیهانی گرتەوەو پولو پارەی بەسەردا باری ، پاش ئەوەی (٣٠٠٠) لیرەی نەمساوی لە ئۆپیرای نەبووخوزنەسەر دەستکەوتو نرخی ئۆپیراکەش بە شێوەیەکی بێوێنە بەرز بووەوە تاپاش

ماوەیەکی کورت گەیشتە (٢٠،٠٠٠) لیرەی ئاڵتونی نەمساوی .

لە ساڵی ١٨٤٥ فیردی کچە گۆرانی بێژی ئۆپێرا (جوزفینا) دەناسێت کە بەهاری نۆزدەهەمی تەمەنیدا دەبێت ، پەیوەندی هاوسەری لەگەڵ مارگرێتدا بەرەوگێژاو دەچێت‌و پاشان تەلاّق دەدات‌و جوزەفینا دەخوازێت‌و دەگوازێتەوە بۆ شاری (تۆرینۆ)و پاشان بۆ (ژنوا) ، لێرەوە قۆناغی دووەمی ژیانی مۆسیقی فیردی دەست‌پێ‌دەکات کە بەرهەمدارترین قۆناغەو چەندین ئۆپێرای داناوەو کە هەموویان لە ریزی ئۆپێرا بە ناوبانگە جیهانی‌یەکانی فیردی دادەنرێن ، کە هەتا ئێستا زیندوون‌و لەسەر شانۆکانی جیهان پێشکەش دەکرێن ، هەموو ئەم ئۆپێرایانە بەسۆزی رۆمانسی شۆرشگێرانە بە ناوبانگن ، وەکو ئۆپێرای (لومباردیف) و (جەنگی لینیایۆ) و ئۆپێرای (ئارنانی)ی ڤیکتۆر هیگۆی نووسەرو ئۆپێرای ماکبێتی – Macbeth)ی شکسپیرو ئۆپێرای (ریگولێتو)و (غادە کامیلیا)و ئۆپێرای (تەروادە) کە چیرۆکێکی بەناوبانگی مێژوویی درامی رۆمانتیکی‌یە ، وە ئۆپێرای (ئاهەنگ خۆگۆرین)و (کۆتایی گەورەیی)و پاشان ئۆپێرای (عایدە) .

فیردی بۆ ماوەی چەند ساڵێک لە دانانی مۆسیقا دوورکەوتەوە پاشان جارێکی تر دەستی پێ‌کردەوە ، لێرەوە قۆناغی سێ‌یەمی ژیانی مۆسیقای دەست‌پێ‌دەکات ، ئۆپێرای (ئۆتێللۆ – Othello)ی شکسپیری دانا ، پاش ئەوەش ئۆپێرای (فالستاف)ی بە دوادا دانا کە لە بارەی چیرۆکی مەلیکی ئینگلیزەوە (هێنری چوارەم)و ژنە بەختەوەرەکانی کۆشکی (وندزر)ەوە دەدوێت ، ئەم ئۆپێرایە بە تەواوی لە ئۆپێراکانی پێشووی فیردی جیاوازە بە مۆسیقا کۆمیدی‌یە پێکەنیناویە ناسک‌و هەڵوێستە کۆمیدی‌یە شاعیریەکەی بە ناوبانگە .

فیردی بە خاوەن توانایەکی بەرزی شۆرشگێری ناسراوە ، جارێکیان ئەو نازناوە رەت دەکاتەوە کە یەکێک لە پاشاکان دەیەوێت پێ‌ی ببەخشێت ، فیردی نارەزایی دەربری‌و ووتی کارە هونەریەکانی لە خودی خۆیانا نازناوێکن لە نازناوەکانی شەرەف – جارێکیان یەکێک لە هاوری‌کانی پرسیاری لێ‌دەکات لە بارەی باشترین کاری هونەرییەوە بە پێ‌ی تێروانینی خۆی ، بەلاّم ئەو وەلاّمی دەداتەوە (باشترین کاری من ئەو خانووەیەکە بۆ مۆسیقارە کلۆلەکانی میلانۆم بنیات ناوە) . فیردی لە ساڵی ١٩٠١دا گیانی بە خاك سپارد ، سامانێکی مەزنی هونەری بەجێ‌هێشت ، فیردی بە دڵسۆزترین هونەرمەند دادەنرێت بۆ هونەرەکەی‌و بۆ رۆڵەکانی گەلەکەی‌و خەباتگێرێکی مەزنی داواکاری راستی‌و یەکسانی‌و ویژدانە ، لەو کۆمەڵە ئۆپێرایەی کە جاری بە شێوەی گاڵتەجاری کۆمیدی‌و جارێکی تریش بە شێوەی شۆرشگێرانەی بە هێزو دواجاریش بە شێوەی ئەندێشەی درامای تەراژیدی لە شێوازێکی رۆمانسیانەدا دایناوون .

لە بەناوبانگترین ئۆپێراکانی فیردی

١ – ئۆپێرای ریگۆلێتۆ

لە راستیدا ئەم ئۆپێرایە لە چیرۆکی (مەلیك رادەبوێرێت)ی ڤیکتۆر هیگۆ وەرگیراوە کە باسی چیرۆکی مەلیکی سەرگەرمی رابواردن‌و کۆیلەی ئارەزووەکانی دەکات ، بۆ پاڵنانی برێکی زۆر بۆ خزمەتکاری‌و گاڵتەجاری کۆشکی ریکۆلێتۆ تاکو هەموو کیژۆڵە جوان‌و شۆخەکانی شاری بۆبهێنن ، بەرێکەوت رۆژێ مەلیك فەرمان دەدات بە هێنانی کچە نەشمیلانەکەی ریکۆلێتۆ بۆ ناو کۆشك بێ ئەوەی بزانێت کە کچی ئەوە ، ریکۆلێتۆ بریار دەدات مەلیك بکوژێت لە شەوی کۆبوونەوەدا . لە کۆتایی ئۆپێراکەدا ریکۆلێتۆ دەبینرێت یەکێك دەکوژێت بروا وایە کە مەلیك بێت ، بەلاّم کاتێ سەرنجی کوژراوەکە دەدات دەبینێت کچەکەی خۆیەتی لەبەر ئەوە عەقڵی تێك دەچێت‌و شێت دەبێت ، ئەم ئۆپێرایە بیم‌و بالاتی‌و زوڵم‌و زۆری کۆشکی مەلیکان‌و ئەوانەی سەرگەرمی رابواردن‌و بیر لە ژیان ناکەنەوە نیشان دەدات ، لە فەرەنسەدا نیشاندانی ئەم ئۆپێرایە قەدەغە کراو پارتە کۆنەپەرستەکان دژی وەستان چونکە راستەو خۆ روو بەرووی مەلیك‌بوو . میری نەمساوی لە سەر پیشاندانی ئەم

ئۆپیرایە لە سنووری وولاتەکەیدا ڕازی‌بوو ئەمەش لە سەرەتای ساڵی ١٨٣٠دا بەڵام میری فەرەنسا داوای لە فیردی کرد کە دیمەن‌و ڕووداوەکانی ئۆپیراکە بگۆڕێت فیردیش بەوە ڕازی نەبوو بەڵکو سووربوو لەسەر پیشاندانی ئۆپیراکەی بێ دەستکاری‌کردن جگە لە گۆڕینی ناوەکەی لە (مەلیك ڕادەبوێرێت بۆ ئەمیر ڕادەبوێرێت) .

٢ – ئۆپیرای لاترافیاتا

ئەم ئۆپیرایە وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی بە ناوی (غادە کامیلیا) کە نووسەری بە ناوبانگ ئەلکسەندەر دۆماسی بچوك (١٨٢٤–١٨٩٥) نووسیوویەتی‌و یەکەم جاریشی لە ٦ی مارسی ١٨٥٣ لە شاری ڤینسیا پیشاندراوە ، بەڵام ئەم پیشاندانە سەرکەوتنی بە دەست نەهێنا ، بە تێپەڕبوونی کاتی ئەم ئۆپیرایە بوو بە بەناوبانگترین ئۆپیرا جیهانی‌یەکانی فیردی . چیرۆکی ئۆپیراکە لە بارەی شۆخە کچێکی لاوەوەیە کە کوڕێکی خۆش دەوێت لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی بەرزتر لە خۆی کۆمەڵ‌و عادات‌و تەقالید دەیچەوسێنەوەو جیاوازی دەخەنە نێوانیانەوە کیژۆڵەکە لە ئازاری خۆشەویستەکەیدا گیانی دەسپێرێت . ئەم ئۆپیرایە مژدەی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی دەبەخشێت ، چونکە ڕەخنە لە عادات‌و تەقالیدی کۆن دەگرێت‌و بیری بۆگەنی بۆرژوا گەورەکان ئاشکرا دەکات ، مۆسیقای ئەم ئۆپیرایە پڕە لە سۆزی قوڵ‌و دیمەنی جۆراوجۆری یاری بالیاو گۆرانی‌و کۆراڵ .

٣ – ئۆپیرای ئاهەنگی خۆگۆڕین (Masquerade)

ئەم ئۆپیرایە بۆ یەکەم‌جار لە ١٧ی فیبریەی ١٨٥٩دا پیشان‌درا ، چیرۆکی ئۆپیراکە (ئۆجین سکریب) نووسیوویەتی کە دەربارەی پادشای سویدی گوستانی سی‌یەم‌و کوشتنی‌یەتی لە ئاهەنگی خۆگۆڕیندا کە لە هۆڵی یانەی ئۆپیرای ستوکهۆلم پێش‌کەش‌کرا .

لەم ئۆپیرایەدا بەرزی توانای فیردی دەردەکەوێت بە پەخش کردنی جوانکاری لەدانان‌و دابەش‌کردنی مۆسیقا بەسەر ئامێرە ئۆرکسترالی یەکان‌و دەنگە ئۆپیرالی‌یە تاکو کۆمەڵەکانداو پەیڕەوکردنی باشترین تەکنیك لە ئاواز داناندا .

٤ – ئۆپیرای عایدە

ڤیردی ئەم ئۆپیرایەی لەسەر خواستی «خدێوی» ئیسماعیل دانا بە بۆنەی کردنەوەی نۆکەندی سوێسەوە ، یەکەم جار لە قاهیرە لە ساڵی ١٨٧١دا پیشاندرا . فیردی نەی‌توانی ئامادەی ئاهەنگی کردنەوەی بێت بە هۆی تووش‌بوونی بە نەخۆشی‌یەکی کوت‌وپڕ . چیرۆکی ئۆپیراکە (جییز لانسونی) نووسیوویەتی کە تایبەتە بە مێژووی میسرو لە ڕووداوەکانی نێوان (ممفیس‌و طیبە)ی سەردەمی فیرعەونەکان دەدوێت کە ڕاستی‌یەکەی چیرۆکی (عایدەی بەندی‌یە) ئەمەش بەمەزنترین ئۆپیرای کلاسیکی فیردی دادەنرێت کە گۆڕانکاری تەکنیکی گەورەی تێدایەو دیمەنەکانیشی لەوپەڕی جوانیدایە . . مەودای بیرو ئەندێشەی مۆسیقاری مەزن نیشان دەدات .

٥ – ئۆپیرای ئۆتێللۆ Othello .

پاش ئەوەی فیردی چەند ساڵێك لە دانانی مۆسیقا دوورە پەرێز وەستابوو شانۆگەری بەناوبانگی شکسپیر «ئۆتێللۆ»ی گۆڕی بۆ ئوپێراو یەکەم پیشاندانی لە ٥ی فیبریەی ١٨٨٧دا بوو لە شاری (میلانۆ) بەرزترین‌و بەناوبانگترین دیمەن لەم ئۆپیرایەدا ، دیمەنی گێژەڵوکەیە کە بینەر واهەست دەکات گێژەوڵوکەکە بەڕاستی هەڵدەکات بە بەرز بوونەوەی دەنگی ئۆکسترالی‌و گۆرانیەکان . تەکنیکی شانۆ بە دیکۆرێکی مەترسی – دارو گۆرانی تیپی کۆراڵ کە خەڵکەکە بە جموجوڵی ترسێنەرو شەڵەژاو لە کەشتی‌دا دەبینوێن ، لەم ئۆپیرایەدا فیردی وەك‌و نووسەری شانۆی شکسپیر گەیشتە لوتکە لە داهێنانی هونەری مۆسیقادا .

ئەم‌باسەیە لە :
گۆڤاری الاذاعه والتلفزیون
العدد ٢٥٥–١٩٧٨
ص ص ٤٤–٤٥
وەرگیراوە